

ІГРАШКИ ЯК ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ ДИСКРИМІНАЦІЇ І СТЕРЕОТИПІВ У ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ

Воровка Маргарита Іванівна

*доктор педагогічних наук, професор
кафедри педагогіки і педагогічної майстерності,
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

Онипченко Оксана Ігорівна

*доктор педагогічних наук,
професор кафедри соціальної роботи,
Комунальний заклад
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»*

Досвід інклюзивної освіти переконливо свідчить про неприпустимість дискримінації стосовно осіб з інвалідністю, про забезпечення однакового ставлення до всіх людей, а також про доцільність створення безбар'єрного освітнього середовища. Інклюзивна модель освіти, згідно з міжнародними документами, має забезпечити соціальний, емоційний та когнітивний розвиток особистості через урахування потенційних можливостей та індивідуальних особливостей розвитку кожної особи, щоб вона відчувала себе неповторним, повноцінним суб'єктом соціального середовища [5, С. 215].

Концепція інклюзивної освіти, відображаючи одну з головних демократичних ідей світу, ґрунтується на тому, що всі діти – цінні й активні члени суспільства. Тому організація інклюзивного освітнього простору має будуватися на таких складових, як інклюзивна культура, інклюзивна політика та інклюзивна практика. Інклюзивне навчання ставить серйозні завдання перед освітньою системою і функціонуванням закладу освіти, мобілізує до злагодженості роботи колективу, до вдосконалення програм і методів навчання, стимулюючи розвиток компетенції вчителів, психологів, працівників соціальної сфери та інших фахівців [2].

Мета соціалізації дитини з інвалідністю не просто навчити її адаптуватися до умов соціуму й бути йому корисною, а й, наскільки це можливо, допомогти їй перетворитися в людину, що усвідомлює свою гідність і безсумнівну цінність. Все це відбувається за умови створення безбар'єрного середовища.

Розрізняють три взаємопов'язані компоненти освітнього середовища у дошкільних групах: фізичне середовище (організація і дизайн групової кімнати, що охоплює центри діяльності, навчальні матеріали, іграшки, меблі), соціальне середовище (взаємодія, яка відбувається у дошкільній групі між дітьми, дітьми і педагогами, дітьми, педагогами і батьками), структурне середовище (час, послідовність, тривалість видів діяльності впродовж дня). Для того, щоб середовище сприяло розвитку і навчанню дітей, потрібно, щоб кожен із цих компонентів був ретельно продуманий і реалізований [4, С.11]. Важливим привілеєм ігротерапії є корекція й розвиток взаємин. З метою змінити ставлення людини з інвалідністю до себе й до інших, поліпшити психологічне самопочуття (підвищити самооцінку), соціометричний статус, емоційне мікросередовище, застосовуються дві форми ігротерапії: спрямована (директивна) і ненаправлена (недирективна). Використання спрямованої ігротерапії вимагає особистої участі фахівця у грі.

У зв'язку зі спрямуванням освіти на створення безбар'єрного середовища, а також з метою реабілітації та соціалізації дітей з інвалідністю, останнє десятиліття почали з'являтися нові іграшки. Нещодавно одна з американських компаній, що виробляють іграшки, випустила серію ляльок типу «барбі», що зображує людей з різними фізичними порушеннями: ляльки на інвалідних візках, ляльки з протезами, ляльки з хворобами шкіри. За твердженням розробників, такі іграшки мають виховувати в дітях толерантне ставлення до людей з інвалідністю. Виробник Барбі компанія Mattel запускає нову лінійку ляльок, яка покликана

відбити «різноманітний погляд на красу» та інклюзивність. Нова серія містить у собі Барбі без волосся, а також із пігментацією шкіри – ознаками хвороби вітіліго. Для створення цієї ляльки Mattel працювала з дерматологами, щоб гарантувати правильне відображення вітіліго. Як заявляє Mattel, компанія прагне «переосмислити, що значить бути Барбі або виглядати, як Барбі», додавши, що це дозволить дітям «грати ще більше історій, які вони бачать у навколишньому їхньому світі» [1, с. 1]. У новій лінійці також є Барбі з протезом. Ця лялька була створена в колаборації з Джордан Рівз – 12-літньою дівчинкою з протезом руки, яка займається допомогою людям з інвалідністю. Також бренд включає другу ляльку з більш темним відтінком шкіри, у неї золотий протез ноги [1, с. 3]. Такі іграшки дозволяють із раннього віку виховувати толерантність до людей, які мають подібні обмеження.

Крім того, «ляльки з інвалідністю» частіше застосовуються в психотерапії при роботі з дітьми з інвалідністю. Вважається, що дитина, яка втратила кінцівки, граючи з такою лялькою, не почуває себе неповноцінною: «Вона така ж, як я!» – думає вона. У Британії так само існує лялькова лінія «Як Я!». А для хлопчиків – набори Лего з інвалідними візками й гоночні візки як аксесуари для ляльок. Також є лінія іграшкових протезів і фіксаторів [3]. Не менш важливою групою іграшок стали ляльки, що відтворюють дітей з різною зовнішністю приміром, із синдромом Дауна. Такі ляльки наділені маленькими, притиснутими до голови вухами, укороченими пальцями, злегка висунутим язиком й мигдалеподібними очима. Крім того, на грудях у них помітний «слід» від операційного втручання, оскільки приблизно половина дітей із хромосомними захворюваннями народжується з дефектами серця, пише Daily Telegraph. Раніше дітям із синдромом Дауна не було, із чим себе ідентифікувати. Вони бачать, що ляльки зовсім інші, ніж вони, і, як і всі діти, прагнуть себе із кимось співвіднести.

Це ніби нагадує кожній дитині: будь-яка людина прекрасна, незалежно від того, якою створила її природа. Крім того, дитинство не підготовки до дорослого життя, це власне життя дитини.

Особливості дітей з інвалідністю сприяють пошуку нестандартних форм взаємодії із оточенням, комунікативності, розвитку пізнавальної активності. На противагу медичній моделі соціальна модель «розглядає порушення здоров'я як соціальну проблему, а не як характеристику особистості» [2, С. 6], оскільки проблема створена непристосованістю оточення, включаючи ставлення до людей з інвалідністю, особливими освітніми потребами та виробничі норми, архітектурну безбар'єрність і транспорт. Така модель спрямована на зміни в суспільстві таким чином, щоб воно забезпечувало рівну участь своїх громадян у реалізації своїх прав і надавало їм таку можливість.

References

1. Barbie dolls with a prosthesis, without hair and with vitiligo [Barbie dolls with a prosthesis, without hair and with vitiligo]. URL: <https://www.bbc.com/russian/news-51282229> [in Russian].
2. Navchalno-metodychnyi posibnyk «Inklyuzyvne navchannia v zakladakh zahalnoi serednoi osvity: kerivnytstvo dlia treneriv» ["Inclusive education in general secondary education: a guide for trainers"]. K. 2018. 274 s. URL : <http://posibnyk.nus.org.ua/theme-4-features-organizationinclusive-educational-environment-principles/> [in Ukrainian].
3. Onypchenko O.I., Drahunova T.O., (2021) Ihrashky, yaki vchat tolerantnosti [Toys that teach tolerance]. Genderna polityka ochyma ukrainskoi molodi: materialy pidsumkovoї konferentsii XV Rehionalnogo naukovoho konkursu molodykh vchenykh, Kharkiv, 28 kvitnia 2021 r. / [za zah. red. : N. V. Bibik, H. H. Fesenko] ; Kharkiv. nats. un-t misk. hosp-va im. O. M. Beketova. Kharkiv : KhNUMH im. O. M. Beketova. 268 s. S. 89-92. [in Ukrainian].
4. Seredovyshe, shcho nalezhyt ditiam [Environment that belongs to children]: poradnyk dlia pedahohiv zakladiv doshkilnoi osvity. K., 2019. 81 s. [in Ukrainian].
5. Volkova K., Bieloliptseva O., (2021) Preparation of future pedagogical and social specialists for professional activity in inclusive and gender sensitive environment: Modernization of the pedagogical system of tertiary education in higher education institutions : collective monograph. Kharkiv: Publishing house Education and Science s.r.o., 2021. C. 213-236.[in English].